

возникновения до наших дней / Л. С. Капитула. — Минск: БГМУ, 2011.— 104 с.

3. Французско-русский медицинский словарь / Под ред. А. Н. Рубакина. — М.: Сов. энциклопедия, 1974. — 616 с.

4. Bellicha Get P. Dictionnaire medical. — Paris: Bordas, 1987. — 480 p.

5. Boissier R. Formulaire thérapeutique odontostomatologique / R. Boissier, A. Bouland. — Paris : L'expansion scientifique française, 1931. — 390 p.

6. Précis de stomatologie / M. Dechaume, M. Grellet, P. Laudenbach, J. Payen. — Paris : Masson, 1980. — 440 p.

УДК 001.4:[61:378.046-021.68]

Касьянова О. М., Каруник К. Д.

Харківська медична академія післядипломної освіти ТЕРМІНОЗНАВЧИЙ ПРОФІЛЬ

У БЕЗПЕРЕРВНОМУ ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЛІКАРІВ

Безперервний розвиток фахівців у сфері охорони здоров'я включає, поза провідною спеціалізацією, курси мовної підготовки, які сприяють суттєвому удосконаленню мовної культури, мовної компетентності та оволодінню ustalenoю українською медичною термінологією, зафіксованою в галузевих словниках, утім недостатньо поширеною й застосованою самими медпрацівниками.

Ключові слова: *медична термінологія, галузеві словники, мовна компетентність лікарів, безперервна освіта.*

Continuous professional development of healthcare specialists includes except their primary specialty the language training courses which improve substantially proper language use, linguistic competence and provide knowledge of accepted Ukrainian medical terminology fixed in various dictionaries but hardly familiar to and utilized by healthcare specialists.

Key words: *medical terminology, terminological dictionaries, linguistic competence of healthcare specialists, continuous professional development.*

Непрерывное профессиональное развитие специалистов здравоохранения включает, кроме основной специализации, языковую подготовку, которая способствует существенному усовершенствованию языковой культуры, языковой компетентности и усвоению сложившейся украинской медицинской терминологии, зафиксированной в отраслевых словарях, впрочем, недостаточно распространенной и использованной самими медработниками.

Ключевые слова: *медицинская терминология, отраслевые словари, языковая компетентность врачей, непрерывное образование.*

Безперервний професійний розвиток фахівців у галузі охорони здоров'я передбачає, крім постійного удосконалення знань і опанування нових методів діагностики й лікування, розвиток і інших компетенцій, з-поміж яких важливе місце належить мовній компетенції. Підвищення її рівня забезпечують, зокрема, профільно-орієнтовані цикли тематичного удосконалення. Головною особливістю лінгвістичних і педагогічних курсів, студійованих у Харківській медичній академії післядипломної освіти, є наскрізний термінознавчий складник.

Термінознавчий профіль неминує включати роботу з галузевими словниками. У цій справі помічним довідником є бібліографічний покажчик української термінографії Марії Комової (2003), однак із часу його появи з'явилося

чимало нових спеціалізованих лексикографічних праць, які віддзеркалюють термінологічні здобутки сьогодення. Це такі примітні видання, як чотирьохтомовий «Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник» (2012–2016), «Тлумачний термінологічний довідник із ортопедичної стоматології» (2015), «Українсько-російський тлумачний словник еколого-гігієнічних термінів» (2019), «Термінологічний словник» з біологічної безпеки, епідеміології та паразитології авторства Наталії Виноград (2019). Варті уваги нещодавно здійснені репринтні видання класичних галузевих праць: «Російсько-українського медичного словника» В. Кисільова (2008) та «Словник технічної термінології» Івана Шелудька і Тодося Садовського (2019). Як запевняє Олександр Герасименко, “із лексикографічної точки зору медична наука є однією з найзабезпеченіших”, утім проблемою залишається практичне застосування цього термінологічного надбання спеціалістами-медиками й, зокрібно, науковцями [1, с. 56]. Розв’язання цієї проблеми стоїть на порядку денному викладачів гуманітарних дисциплін у післядипломній освіті.

Аспекти лінгводидактики у післядипломній освіті медичних фахівців висвітлювали у наукових студіях І. Гуменна, А. Дем’янюк, О. Долгопол, О. Калініченко, О. Касьянова, Л. Качала, І. Палійчук, І. Рогач, Л. Фоміна.

Завдання цієї розвідки – окреслити шляхи і способи імплементації термінознавчого профілю у післядипломній медичній освіті на прикладі роботи кафедри педагогіки, філософії та мовної підготовки ХМАПО.

Нормалізаційні перипетії ХХ ст. залишили свій невідладний слід на всіх рівнях української літературної мови – словотвірному, граматичному, стилістичному, але чи не найбільше на орфографічному й лексичному рівнях. У теперішній літературній мові ми раз-у-раз помічаємо чимало відхилень і винятків з правил, дублетних форм і паронімів, які ускладнюють засвоєння мови та які годі пояснити без заглиблення в історію питання [7, с. 264-266]. Правописні й термінологічні особливості фахової мови медпрацівників насамперед потребують доступного й переконливого історичного коментаря, що ним сучасні автори лінгводидактичних і довідкових видань часто нехтують. Належну увагу цим питанням не втомлюються приділяти термінознавці та мовознавці-викладачі медичних навчальних закладів [див.: 9; 12, с. 13-20], позаяк незнання чи нерозуміння попередніх процесів розунормування української літературної мови, котрі зумовили поширення й закріплення певних, нібито стандартних форм, не завжди властивих природі української мови [пор. 5, с. 202-203; 6, с. 25-26], веде до стереотипного, викривленого ставлення до мовної норми як такої і, внаслідок цього, – до упередженого сприйняття здорових спроб повернути до життя питомі, власне українські терміни чи граматичні форми.

Із цією проблемою найчастіше доводиться стикатися викладачеві гуманітарних курсів у системі післядипломної освіти лікарів. Адже саме звідси впливає і недбалість до стилю у наукових працях, і навіть незнання питомої української фахової медичної термінології. Як засвідчують дослідники питання, мова медпрацівників пересіяна русизмами, як лексичними, так і граматичними, калькованими зворотами, поросійщеними термінами. Приміром, аналіз захищених упродовж останніх п’яти років дисертацій з медичного фаху виявив велику кількість термінологічних і мовних помилок як у здобувачів східних, так і західних регіонів України. Із наявного синонімічного ряду “дисертанти не вміють вибирати нормативні терміни засвідчені в окремих медичних словниках, натомість уживають

русизми чи розмовні терміни” [пор. 1, с. 57]. Впадає в очі часте використання дієприкметників, сполучників і прийменників, дієслівне керування тощо, властиві російській граматичній системі (напр.: *відстаючий; виступаючий; до них відносяться; по інструкції* та ін.), спричинене здебільшого залучанням і цитуванням російськомовних джерел. Така ж ситуація і в наукових публікаціях і навіть у протоколах «Діагностики та лікування...», затверджених, між іншим, відповідними наказами МОЗ України.

Головною причиною, що лежить в основі недостатньої мовної компетентності медичних фахівців, зокрема в ділянці термінології, є необізнаність із лексикографічною продукцією. Інші орфографічні, граматичні та стилістичні хиби, помічені в усному й писемному мовленні медпрацівників, пояснюються низкою чинників як об’єктивного, так і суб’єктивного характеру [див. 3].

Цикли тематичного удосконалення, розроблені на кафедрі педагогіки, філософії та мовної підготовки ХМАПО, мають змістове наповнення повністю орієнтоване на працівників медичної сфери. З огляду на медичний профіль навчальної й методичної роботи кафедри, навчальні програми для циклів ТУ складаються з урахуванням професійних викликів і зацікавлень медпрацівників. Це в свою чергу вимагає використання фахової лексики, зокрема медичної термінології на різних етапах навчальної дисципліни. Та найбільше уваги галузевій термінології приділено – цілком обґрунтовано – в програмах мовних дисциплін: українська й англійська мови для лікарів та викладачів медичних ЗВО.

Термінологічний профіль на мовних циклах ТУ посідає чільне місце. Скажімо, на циклі з української мови слухачі ознайомлюються з етапами української медичної лексикографії, з різноманітними енциклопедичними й перекладними медичними словниками, починаючи з «Російсько-українського медичного словника» Мартирія Галина (1920) і завершуючи найсучаснішими лексикографічними здобутками, привчаються до роботи зі словниками, добирають необхідні для свого фаху лексикографічні праці. Крім медичних заслуговують на увагу і словники технічної термінології та звичайні перекладні, на кшталт «Російсько-українського словника» за редакцією Агатангела Кримського та Сергія Єфремова, в якому за підрахунками Людмили Томіленко налічується 280 одиниць анатомічної та фізіологічної термінології, 420 – медичної, 45 – хірургічної, 213 – хімічної та фармакологічної [11, с. 44-49].

Опрацьовуючи фахово-орієнтовані теми, слухачі отримують вичерпні відомості про правопис, етимологію, способи творення і шляхи запозичення медичних термінів, супроводжені принагідним екскурсом в історію тих чи тих змін. Лексичні вправи, пов’язані з добором синонімів, розрізненням паронімів, визначенням стилістично маркованих одиниць чи з перекладом із російської мови, часто викликають труднощі, зумовлені бажанням обмежитися лексичним мінімумом. Завдання курсу спрямоване на подолання цього бар’єру й на збагачення словника та на плекання грамотної і колоритної мови слухачів. Переконаливим аргументом на користь за давнених українських термінів і певних словотвірних способів є звернення до Державного стандарту України 3966-2000 «Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять», який суворо регламентує “правила словотворення і слововживання, що відповідають структурі української мови” [5, с. 204]. Цими правилами керується у розробленні засад вітчизняного термінотворення Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології [6, с. 26]. Закон України «Про забезпечення функціонування

української мови як державної» теж містить регулятивний щодо термінології п. 6 (г) статті 3, згідно з яким слід надавати перевагу питомим українським термінам супроти іншомовних запозик, а також підвищувати обізнаність громадян про українські рівнозначні відповідники.

На циклах з англійської мови, крім ретельної роботи з англійською термінологією, ведеться одночасне засвоєння українських терміноодиниць: слухачі розвивають свій словниковий запас як англійської, так і української лексики, зокрема й професійної, виконуючи вправи на переклад, на добирання синонімів чи дефініцій, на творення термінів за допомогою продуктивних формантів грецького й латинського походження тощо. Слухачі отримують цінний практичний досвід перекладу фахових оригінальних текстів і подолання численних викликів, з якими стикаються термінологи-перекладачі (переклад медичних абревіатур, термінів із грецькими й латинськими формантами, багатокомпонентних термінів [пор.: 2, с. 159-160]).

Термінознавчий аспект плідно реалізується у методичній роботі викладачів кафедри, які оприлюднили, зокрема, «Російсько-українсько-англійський словник-розмовник для фахівців медичних спеціальностей» [10] та серію вузькопрофільних навчально-методичних посібників з англійської мови, спрямованих на засвоєння спеціальної вузькогалузевої лексики («Особливості семантики» (2018) за темами «Анамнез життя», «Анатомія людини», «Доброякісні та злоякісні новоутворення», «Стреси та їх наслідки», укладені Яною Андрейко; «Особливості англійської медичної термінології» [8]). Поза тим, термінознавчий профіль кафедри включає роботу над упорядкуванням корпусу вже відомої та новітньої термінології в галузі педагогічних наук. Користується популярністю «Термінологічний словник з теорії і методики вищої та післядипломної освіти», укладений Оленою Касьяною [4].

Профільно-орієнтовані гуманітарні цикли ТУ для викладачів медичних ЗВО і лікарів завдяки наскрізному термінознавчому складнику розвивають мовну компетентність працівників охорони здоров'я, збагачуючи їхню професійну мову питомою українською медичною термінологією й усуваючи з активного мововжитку зайві русизми, кальковані вислови та термінологічні покручі. Найважливішим вислідом і здобутком є те, що на циклах ТУ слухачі привчаються до правописної грамотності, виваженого й пильного добору термінів, до принагідної консультації з фаховими філологами, до використання галузевих медичних і загальнономовних словників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасименко О. Наукова мова дисертацій медичної галузі. *Проблеми української термінології: збірник наук. пр. Міжнародної наукової конференції, 4–6 жовтня 2018 р.* Львів, 2018. С. 56–59.
2. Даніленко А., Карачова Д. Основні групи труднощів у перекладі медичних термінів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.* Старобільськ, 2018. № 2: Філологічні науки. С. 157–163.
3. Каруник К. Д. Мовна освіта медичних фахівців у контексті закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». *Проблеми та шляхи реалізації компетентнісного підходу в сучасній освіті: матеріали Міжнародної науково-методичної Інтернет-конференції, 14-15 травня 2020 року.* Харків, 2020. С. 253–257.
4. Касьянова О. М. Термінологічний словник з теорії і методики вищої та післядипломної освіти. Харків: ХМАПО, 2019. 99 с.

5. Кочан І. М. Словотвірні норми і термінологія. *Термінологічний вісник*. 2013. Вип. 2 (1). С. 202–209.
6. Мисак Р., Мисак О., Огерчук С. Навчальний тлумачний словник-мінімум базових медичних термінів: засади укладання та структура. *Проблеми української термінології: збірник наук. праць XIV Міжнародної наукової конференції, 29 вересня – 1 жовтня 2016 р.* Львів, 2016. С. 25–30.
7. Місник Наталія, Симоненко Людмила. Про «стан здоров'я» мови медицини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2002. № 453. С. 262-269.
8. Особливості англійської медичної термінології: Навч.-метод. посібник для самостійної роботи слухачів / Уклад. Г. А. Швецова. Харків: ХМАПО, 2019. 23 с.
9. Пиріг Л. Українська мова у сфері медицини в Україні – минуле і сучасність. *Праці Наукового товариства імені Шевченка*. 2014. Т. 38: Лікарський збірник. Медицина і біологія. Т. 24. С. 110–116.
10. Російсько-українсько-англійський словник-розмовник для фахівців медичних спеціальностей / Уклад. Я. В. Андрейко, О. О. Долгопол, В. В. Христосенко. Харків: ХМАПО, 2017. 46 с.
11. Томіленко Л. М. Галузева лексика в «Російсько-українському словнику» за редакцією А. Кримського та С. Єфремова: спроба цілісного аналізу. *Мовознавство*. 2020. № 2. С. 42–58.
12. Українська мова як засіб професійного спілкування медика (актуальні проблеми сучасного медичного термінознавства): навч. посіб. / Уклад. Г. П. Красівська. Вінниця: ВНМУ імені М. І. Пирогова, 2016. 48 с.

УДК 53.087.44

Кірик Т.В.

ПЗВО «Київський медичний університет» СВІТОВІ ПАРАДИГМАЛЬНІ ЗМІНИ ТА ВИКЛИКИ ДО МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Серед причин перетворення чергової атаки вірусів на популяцію Homo Sapiens Sapienses (це точне таксономічне визначення) у справжній катаклізм з назвою «пандемія CoViD-2019 можна назвати не тільки посилення деструкції довкілля, а й появу інформаційних засобів з ще неусвідомленим колосальним впливом на нас усіх. Потік інформації та дезінформації набагато перевищує наші спроможності до його сприйняття і критичного аналізу. Подальший текст має на меті привернути увагу потенційних читачів до малопомітної на тлі пандемічних повідомлень у ЗМІ й наукових виданнях факту початку переходу від старих уявлень про завдання освіти, наук і технологій до цілковито нових, що дають надію на перемогу над епідеміями, пандеміями і навіть глобальними колапсами.

У центрі уваги буде аналіз еволюції *парадигми* діяльності всієї науково-освітньої сфери і вивчення ознак тих інновацій та змін, які дають змогу передбачити найбільш імовірний розвиток медичної освіти і практики в найближчі декади ХХІ ст. Шукатимемо розв'язки проблем сьогодення і прогнозованого майбутнього, використовуючи методи інтегрального мультидисциплінарного аналізу із залученням нової інформації. Нам потрібні не привабливі й дуже численні «фейки», а відкриття тих молодих наук, що мають найбільші досягнення у вивченні людини в цілому та виявленні законів змін та діяльності її головного мозку і нервової системи. Інформаційною базою будуть наукові публікації